

Отримано: 21 листопада 2017 р.

Прорецензовано: 25 листопада 2017 р.

Прийнято до друку: 27 листопада 2017 р.

e-mail: dosiadubravska@ukr.net

DOI: 10.25264/2519-2558-2017-67-107-110

Дубравська Д. М. Сучасні підходи до аналізу семантики композитів в англійській мові / Д. М. Дубравська, О. І. Ванівська // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – Острог : Вид-во НаУОА, 2017. – Вип. 67. – С. 107–110.

УДК 81-13:811.111

Дося Михайлівна Дубравська,

Львівський торговельно-економічний університет, м. Львів

Ольга Іванівна Ванівська,

Львівський регіональний інститут державного управління національної академії державного управління при Президентові України, м. Львів

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ СЕМАНТИКИ КОМПОЗИТІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті розглянуто основні характеристики композитів як продуктивного способу словотворення в англійській мові, описано класифікацію композита як феномену, подано результати лінгвістичного дослідження графічного зображення композитів та частотності їх використання в сучасній англійській мові (на матеріалах Британського національного корпусу текстів (BNC)). Виділено основні характеристики копулятивних, аппозиційних, ендоцентричних та екзоцентричних композитів.

Ключові слова: композит, композитні моделі; копулятивні, аппозиційні, ендоцентричні та екзоцентричні композити, продуктивність, словотворення.

Дося Михайловна Дубравская,

Львовский торгово-экономический университет, г. Львов

Ольга Ивановна Ванивская,

Львовский региональный институт государственного управления Национальной академии государственного управления при Президенте Украины, г. Львов

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К АНАЛИЗУ СЕМАНТИКИ КОМПОЗИТОВ В АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

В статье рассмотрены основные характеристики композитов как продуктивного способа словообразования в английском языке, описано классификацию композита как феномена, представлено результаты лингвистического исследования графического изображения композитов и частоты их использования в современном английском языке (на материалах Британского национального корпуса текстов (BNC)). Выделено основные характеристики копулятивных, аппозиционных, эндоцентрических и экзоцентрических композитов.

Ключевые слова: композит, композитные модели; копулятивные, аппозиционные, эндоцентрические и экзоцентрические композиты, продуктивность, словообразование.

Dosia Dubravka,

Lviv Trade and Economic University, Lviv

Olha Vanivska,

Lviv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine, Lviv

MODERN APPROACHES TO THE ANALYSIS OF SEMANTIC OF ENGLISH COMPOSITS

The purpose of the article was to examine the phenomenon of composite (compound) as the productive mean of word-formation in English. The classification of the phenomenon of composites in English is analysed. The results of the linguistic research of the frequency of English composites are given (based on the British National Corpus (BNC)). The key features of copulative, appositional, endocentric and exocentric compounds are revealed.

The authors focus more on the tendency to the forming of composites that appeared in English language in ancient times. This is an economical way to mark different realia and notions of material and spiritual life of the society at current stage of the development.

During the research it was determined that both the stem of the word and derivate can become the components of composites. Reinterpret words often are the parts of composites and they have great influence on its stylistic meaning. Figurativeness and expressiveness of composites relate to semantic consistence of their models. Undoubtedly, the authors accept that the further analysis of some peculiarities of inner structures of composites is necessary.

Key words: composites, composites models, copulative, appositional, endocentric and exocentric composites, productivity, word-formation.

Актуальність дослідження зумовлена високою продуктивністю композитів як способу словотвору, відкритістю питань щодо визначення семантики слів-композитів.

Поповнення лексики певної мови – закономірний історично обумовлений процес. Тенденція до композитоутворення появилась в англійській мові ще у стародавні часи. Вмотивованість постійного поповнення словника англійської мови пояснюється різними чинниками, зокрема екстралінгвальними: економічним, правовим, політичним, фінансовим та соціальним розвитком англословних держав; домінуванням англійської мови як глобальної, розвитком науки міжкультурною комунікацією внаслідок чого відбувається взаємне збагачення мов словами іншомовного походження, розвитком і збагаченням культур народів, комп'ютеризацією тощо.

Інтаралінгвальні: внутрішньомовна потреба в називанні нової речі, нового уявлення і відсутність відповідного поняття в когнітивній базі мови-реципієнта; прагнення виразити позитивну чи негативну конотацію, яка відсутня в еквівалентних

одинацях мови-реципієнта; необхідність у розмежуванні змістовно близьких, але все ж різних понять; тенденція до заміни словосполучень і описових зворотів однослівними найменуваннями; прагнення мовної економії; необхідність спеціалізації понять у тій чи іншій сфері; прагнення до новизни та свіжості, емоційності та експресивності, інколи це данина моді, престижності, підвищеному власному авторитету в очах оточення тощо.

В арсеналі сучасної англійської мови є різноманітні способи поповнення словника: деривація, словоскладання (композиції), конверсія, скорочення, зворотний словотвір, лексично-семантичний спосіб, запозичення тощо. Питома вага кожного з них у словотворчому процесі неоднакова. Не зважаючи на те, що композиції одне з найдавніших джерел поповнення словника англійської мови, вони все ще високопродуктивні, а отже – хороший об'єкт для дослідження.

Слова-композиції – економний засіб для позначення різноманітних реалій і понять матеріального і духовного життя суспільства на сучасному етапі розвитку. Вони є переконливим свідченням дії в мові закону економії лінгвальної енергії.

Особливості словоскладання з різних перспектив вивчали О.Єсперсен, О. С. Кубрякова, І.М. Аракелян, Е.М. Н. Башкуєва, В. Беспалова, І. Барз, Л. Бауер, Н. Бергстен, В.С. Вашунін, П. Даунінг, М. Докуліл, П. Ізабеле, Дж. Т. Єнсен, Н. В. Квартіч, Д.І.Квеселевич, Р. Лебер, К.А. Левковська, Г. Марчанд, О.Д. Мешков, Л.Ф. Омельченко, М. М. Полюжин, Р.С. Сакієва, М.Д. Степанова, Н.Фаб, Ю. Леві, Р. Ліз, Т. Леонард, В. Мотч, Л. Ортнер, Е. Селкірк, Фінін, Р. Г. Уелман, Б. Уоррен. [2-5; 3-9; 5-13; 6-20; 7;8]

Композиції постають одним з основних засобів економії у мові і мовленні: вони – лаконічні, оскільки поєднують в одному слові ідею, яку, в іншому випадку, треба було б передати цілим словосполученням: наприклад, *He converted his barns into cottages for weekenders*. В іншому випадку речення виглядало б наступним чином: *He converted his barns into cottages for the people who go to a place or live at a place only at weekends*.

Заміщаючи за допомогою мовного знаку складні або розгорнуті когнітивні структури, ми отримуємо можливість оперувати ними у нашій свідомості з більшою легкістю, оскільки підставляємо на їх місце один єдиний символ [3, с. 421].

Знання найбільш частотних і продуктивних словотвірних моделей складних слів надає можливість збагатити словниковий запас мовця, а також слугує для полегшення спілкування. Більшість складних слів – це виразні та яскраві слова. Різносторонні дослідження семантики та способів утворення композицій можуть відкрити нові можливості до опису складних та складнопохідних слів.

Композит привертає увагу вчених останнім часом перш за все тому, що семантичні зв'язки між конститuentами композицій не є експліцитно виражені. Окрім того, однією з причин такої уваги є їх продуктивність та частотність вживання. Комбінування пар англійських слів може бути майже не лімітованим і тому часто мовці утворюють і використовують композиції, які ми чуємо вперше.

Метою нашого дослідження є аналіз семантики складних лексичних одиниць, композицій, у сучасній англійській мові.

Доволі вузьке визначення композицій запропоноване Лаурі Бауер: «Складне слово – лексична одиниця, складається з двох чи більше елементів, кожен з яких може існувати як лексема незалежна від інших в іншому контексті, і яка демонструє деякі фонологічну та/чи граматичну ізоляцію від стандартного синтаксичного вжитку» [4,695].

Композиції – словотвірний процес, комбінація двох чи більше вільних морфем що належать до певної граматичної категорії і характеризуються графічною та семантичною цілісністю. – один з найбільш продуктивних шляхів словотвору.

Морфологічна класифікація композицій в англійській мові: Композиції можуть належати до будь якого класу слів і можуть мати наступну морфологічну структуру:

- **N – N:** *key + pad* → *keypad*: *The remote keypad eliminates disturbance to the balance caused when operating the function keys.*
- **Adj – N:** *blu + stone* → *bluestone*: *Bluestone is not mentioned by Wesley but a Methodist Society was formed there at an early date.*
- **V – N:** *work + basket* → *work basket*: *A bag of red wool was produced from a work basket and the looped baubles glittered on the tree.*
- **N – V:** *breast + feed* → *breastfeed*: *For mothers who choose not to breastfeed, bottlefeeding provides a safe alternative.*
- **V – V:** *stir + fry* → *stirfry*: *Their Spam recipes, built up since 1957, include Spam kebabs, Spamish omelette, Spam pizza, Spam moussaka, Spam stirfry and Spam stroganoff.*
- **Adj – V:** *high + light* → *highlight*: *Two examples highlight the problems.*
- **V – Prepos:** *break + up* → *breakup*: *They deal very much with the breakup of the family.*
- **Prepos – V:** *in + put* → *input*: *The Hotel Manager's room status facility allows room status to be updated by using the telephone keypad as an input terminal.*
- **Adj – Adj:** *bitter + sweet* → *bittersweet*: *It was a bittersweet time but he still held my hand going to school.*
- **Prepos – Prepos:** *in + to* → *into*: *An old fishing village, now transformed into a splendid modern resort.*

Близько 3% всіх слів у Британському національному корпусі (BNC) – це складові елементи композицій. Дослідження композиційних моделей наявних в BNC дає змогу стверджувати, що найбільшу групу становлять N+N композиції (*dogbox, dogcart, dogface*), вони становлять майже половину фактологічної бази дослідження усіх композицій. Другу групу за кількістю композицій становлять моделі A+N (*deep brain stimulation, great power policy*), рідше трапляються моделі Num +N (*double allegiance, double answer*), Num 0+N (*fifth column, third country*), PlI+N (*converted rice, written code*), G+N (*trying plane, drying-house, stop bath*), V+N (*drop bottle*) тощо.

Композит – це слово, яке можна поділити на складові – незалежні смислові мовні одиниці, кожна з яких може утворювати велику кількість сполучень.

Успадковані морфологічні зв'язки, притаманні будь-якій морфологічній структурі, в тому числі й композиціям, становлять лише частину значення слова. Решта значення – результат співвідношення слова і контексту, в якому воно використовується.

- **bureaucratic ladder (1)'**: *Some come like Marmeladov to get a job on the appropriate rung of the bureaucratic ladder.*
- **business ladder(2)**: *COURTAULDS has given a local school a leg up the business ladder by helping them 'set up shop' as scientific equipment suppliers.*

- **career ladder** (19): *And at last, and most imprudently, he married an ambitious tyrant who drove him up the **career ladder**, and when things began to get too much he set to work on a toy church with pastor, pulpit, congregation, organ and so forth.*
- **cat ladder** (3): *A **cat ladder** is a ladder used for working on a sloping roof, with a hook at one end and pads to spread the load.*
- **corporate ladder** (7): *At the same time, no power-dressed working woman would be seen dead without her higher heeled shoes – both to stamp on the toes of the men as she stepped up the **corporate ladder** and to balance her wide, padded shoulders.*
- **educational ladder**(3): *But the next exam on the **educational ladder** lays emphasis on what people know, rather than what they can do, and is seen primarily as a passport to university entry.*
- **extension ladder** (2): *A firemen climbed an **extension ladder** and edged along the wall but when he reached the scene the yellow-topped fledgeling flew away.*

• 1 цифрами позначено частотність вживання композитних моделей у BNC is an impractical arrangement.

- **evolutionary ladder**(12): *Sweeney Agonistes takes its audience back not simply to what was seen as the childhood, even babyhood of ritual and civilization, but further down the **evolutionary ladder** to the most primitive level of that 'amorphous protoplasm' which makes up the human egg.*
- **literary ladder** (1): *He set up the prize to give aspiring writers a chance to step on the first rung of the **literary ladder**.*
- **one-stitch ladder**(1): *This will form a **one-stitch ladder** to each side of the cable making working easier and the stitch will not run because you have secured it to its adjacent needle.*
- **seven-layer decision-making ladder**(1): *A quick glance at the **seven-layer decision-making ladder** of the OSI, makes plain the potential for querulous technical in-fighting over a near-interminable period.*
- **soccer ladder** (2): *At the age of 30, he finds himself consigned to the sidelines without even the consolation of a drop down the **soccer ladder**.*
- **social ladder** (21): *Seen through the disapproving eyes of respectable citizens they were nothing but a disorderly and disorganized rabble, dropouts from the **social ladder**.*
- **property ladder** (4): *It could be, that you want a house, you might currently be in rented accommodation and you want to get on the **property ladder**.*

Семантична та синтаксична класифікація композитів:

Ендоцентричні (татпуруша) або субординативні композити – це такі складні слова, у яких чільний компонент визначає його лексичне значення і загальну категорію композита в цілому, а модифікатор, звужує або уточнює це значення, тобто семантичне значення та граматичні функції композита чітко визначаються його складовими частинами: *chapter-lands* (церковні угіддя) *female cellblock* (жіноче відділення (в'язниці)) дитяча злочинність *juvenile delinquency* тощо. Так, у композиті *Palm Sunday* (вербна неділя) компонент *Palm* (гілочка верби) тематизує та чіткіше окреслює слово *Sunday* (неділя), виділяючи його серед інших неділь визначаючи її особливість.

Ендоцентричні композити мають тенденцію набувати ту частину мови, яку притаманна чільному компоненту, як у прикладі *law case*, де *case* – чільний компонент і *law* – модифікатор, зрозуміло, що це судова справа: *It was an interesting **law case** for him*. Однак, якщо поміняти місцями ці слова, то внаслідок, вони поміняються ролями: *case law* – утворюється новий композит – прецедентне право: *Free access to New Zealand legal information including **case law**, legislation, and lawreview articles*.

Копулятивні композити (або двандва) або координативні – складні слова, які утворюються за допомогою складання компонентів у такий спосіб, що їхнє значення накладається одне на одного і вони мають два семантичні ядра, які є рівноцінними. Вони характеризуються наявністю в кожного компонента окремого лексичного значення, що разом формують єдине значення композиту: *neuropsychic* (нервово-психічний), *governor-general* (генерал-губернатор), *currency and credit* (валютно-кредитний). Сюди належать також лексеми на позначення комбінованих кольорів: *yellow-red, blue-grey*.

Аппозиційні композити – (слова-прикладки), які забезпечують процес подвійної номінації, тобто для одного й того ж феномену наводяться дві назви: перший компонент називає ознаку предмета і водночас дає йому нову назву. Об'єкт при цьому характеризується з різних боків: англ., *actor-manager* (*Charles J. Dillon (1819 – 27 June 1881) was an English **actor-manager** and tragedienne*); *maidservant* (*At this moment the door opened, and a **maidservant** announced tea*.)

Екзоцентричні композити (так звані **бахуврихи** в традиціях санскриту) – це лексеми в яких відсутній чільний компонент, а їх значення не можна визначити зі значень його конститuentів, до того ж при творенні цього типу складних слів наявне переосмислення вихідної семантики основ, залучених до словоскладання, тобто номінація не зумовлюється відношеннями зовнішньої валентності одиниць – складових елементів. Значення цього типу складних слів визначається сукупністю смислів компонентів, що його утворюють. Екзоцентричні композити, значення яких неможливо прогнозувати із значень складових композита, не завжди є вільними від впливу певних семантичних чи прагматичних характеристик пов'язаних з одним чи обома складовими елементами композита, однак, містить в собі додаткові характеристики, не притаманні кожному з конститuentів:

- *banana republic* – бананова республіка (про малу латиноамериканську країну): *It is time that we make Mr. Vadra realize that **India** is no more a **banana republic** which was ruled by the first family of Congress*.
- *banana seat* – подовжене велосипедне сидло: *They have the most comfortable **banana seats** on the planet, with whole-seat suspension sissybars to maximize your sitting area*.
- *banana-head* – балда, тупиця: *Lord of Karma is a **bananahead** if he thinks *The Eraser* isn't electronica*.

Наприклад, англійський композит *banana belt* не є ні типом поясу чи ременя, ні банановим. Це – зимові курорти з м'яким кліматом: *A **banana belt** is any segment of a larger geographic region that enjoys warmer weather conditions than the region as a whole, especially in the wintertime*.

«В екзоцентричних композитах частина мови визначається лексично, не зважаючи на частину мови компонентів (складових)» [1, 117].

Наприклад, *a must-see* (3) – прикметник: *This is one of the **must-see pieces** at the exhibition*, або – іменник: *This sassy and superior suspense thriller is a **must-see***, хоча не містить у своєму складі жодного прикметника чи іменника:

Red-spotted purple – іменник, хоча складається з прикметників *red* та *purple*, а також дієприкметника *spotted*: **Red-spotted purple** is a North American butterfly that is a form of the white admiral, formerly considered a separate species.

Отже, композит функціонує як індивідуальна лексична одиниця, що виражає зв'язки між компонентами, кожній з яких притаманні специфічні характеристики. Виникнення композитів вмотивоване зручністю у використанні, стилістично а також потребою в певних ситуаціях у більш експресивних, яскравих метафоричних конструкціях; На основі аналізу вибірки можна стверджувати, що при утворенні складного слова з двох інших значення всього композита багатше, ніж значення його компонентів, позаяк значення першого компоненту не вичерпує видових властивостей. Другий компонент може бути вжитий не лише в прямому, а і в переносному значенні.

У процесі дослідження було встановлено, що компонентами композитів виступають як основи слів, так і деривати. До складу композита часто входять вже переосмислені одиниці, які значною мірою впливають на його стилістичну значущість. Образність та експресивність композитів прямо пов'язана з семантичним наповненням їх моделей. Безперечно необхідний подальший аналіз більш тонких відмінностей внутрішньої структури композит, семантичних зв'язків між складовими елементами, визначення категорійного статусу складових тощо, що є метою нашого подальшого дослідження.

Література:

1. Дубравська Д. М. Композити як одне з основних джерел розвитку і збагачення словникового складу англійської мови (на матеріалах британського національного Корпусу текстів (BNC). Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи / Д. М. Дубравська // НАН України. Центр наук. дослідж. і викладання іноземних мов. – К. : Логос, 2012. – С. 110–119.
2. Есперсен О. Філософія граматики / Отто Есперсен. – М. : Едиториал УРСС; Серія: Лінгвістическое наследие XX века, 2002. – 408 с. 7. Полюжин М. М. Функциональное словосложение и префиксальные ономазиологические категории в английском языке: Учебное пособие / М. М. Полюжин, Л. Ф. Омельченко. – Ужгород : «Патент», 1997. – 100 с.
3. Кубрякова Е. С. Язык и знание. На пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения / Е. С. Кубрякова. – М. : Ин-т языкознания РАН, 2004. – С. 390–438.
4. Bauer Laurie 2001. Compounding. In Haspelmath Martin, Ekkehard König, Wulf Österreicher & Wolfgang Raible (eds.). Language Typology and Language universals. Vol. 1. Berlin / New York: Mouton de Gruyter. 695-707.)
5. Downing P. 'On the creation and use of English compound noun'. / Downing, Pamela// Language 53.4. – 1977. – p. 810–842.
6. Lieber R., Scalise S. «The Lexical Integrity Hypothesis in a new theoretical universe»/Rochelle Lieber Sergio Scalise// Lingue e linguaggio V.1. 2006. – P. 7-32.
7. Selkirk, E. The Syntax of Words / Elisabeth Selkirk. – Cambridge (MA), MIT Press. – 1982. – 136 p.